

Fig. 1. Slagelse. Hospitalskirken for Ombygningen. Akvarel af Nay.

SLAGELSE HOSPITAL SKIRKE OG RESTERNE AF DET GAMLE HELLIGAANDSHUS

Helligaandshuset i Slagelse forekommer første Gang 1372 og samtidig nævnes en Præst ved det; 1498 omtales direkte, at der har været et Kapel. 1541 blev S. Jørgensgaard udenfor Slagelse (S. 239) forenet med Helligaandshuset og 1580 blev Hospitallet i Antvorskov lagt under det. For det saaledes udvidede Hospital gav Frederik II i 1585 en Fundats, som blev fornyet i 1751 og endnu gælder. Stiftelsen optager Ægtefolk og enlige Kvinder fra Sjællands Stift.

Den nuværende Kirke er opført 1864—65 (Arkitekt Etatsraad H. Chr. Hansen) i Stedet for den i 1862 nedbrudte, der laa paa samme Plads, og hvis Kampestensfundamenter synes at være benyttet for den nye Kirke; ogsaa dens Munkesten er genanvendt i de nedre Mure. Den ældre Kirke, der kun kendes fra en Akvarel af Nay (i Nationalmuseet), var en rektangulær Munkestensbygning fra Middelalderens Slutning (snarest ca. 1450—1500) med takket, blændingsprydet Østgavl og en enkelt Toptinde over Vestgavlen. Østgavlens Blændinger var delt paa langs af tynde Stave, Midtblændingen ganske smal. Et oprindeligt, spidsbuet, falsket Østvindue var tilmuret, Nordsidens Vinduer ud til Gaden synes at have været omdannede. At Kirken har været overhvælvet, muligvis med fire Fag, fremgaar af Nordsidens Støttestykker; naar de nærmest Vestenden staar saa tæt, maa det skyldes Kirkens Brøstfældighed i senere Tid.

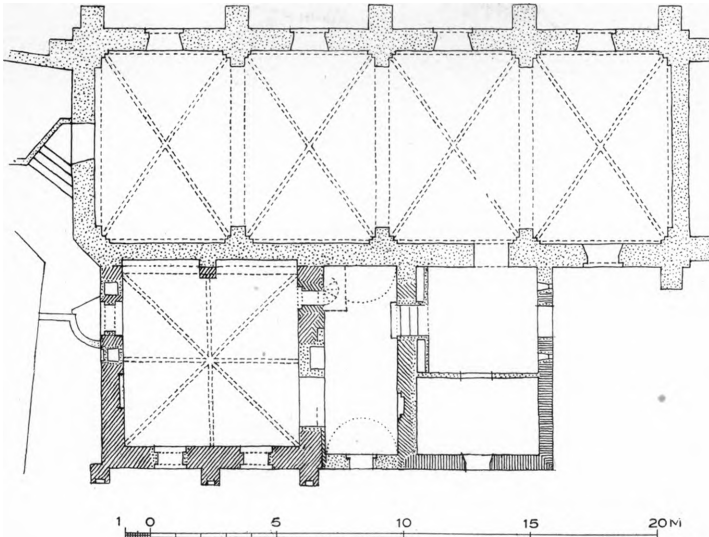

Fig. 2. Slagelse Hospital. Plan. 1:300. Maalt af Charles Christensen og K. Holmgaard 1935.

Fra det gamle Helligaandshus' Tid er tre sammenbyggede Udbygninger bevaret paa Kirkens Sydside. Den vestligste, der i 1935 blev underkastet en Restaurering og indrettet til Forsamlingssal for Klosters Beboere, har tidligere (ca. 1720—1820) været benyttet til Daarekiste og sidst bl. a. til Varmehus. Det er en anselig, kapellignende Munkestensbygning fra Middelalderens Slutning, ikke meget yngre end selve Kirken, men dog vistnok en Tilbygning til denne. Den kamtakkede Sydgavl, der er muret med vekslende lyse og mørke Sten, har spids- eller rundbuede Blændinger med falset Bund, den midterste ganske smal og med zigzagsmuret Mønster i Bunden; smaa Rundblændinger i Gavltrekantens Hjørner. Under Gavlfeltet to spidsbuede Vinduer mellem tre oprindelige Stræbepiller, hver pyntet med en lille aftrappet Blænding. Det Indre overdækkes af et højt, otteribbet Hvælv, der er opført samtidig med Murene; Rummet (Holmgaard S. 44) er af en usædvanlig Skønhed. I Vestmuren en fladbuet Dør, der i 1935 er rekonstrueret paa Grundlag af forefundne Spor. I Østmuren nærmest Kirken er den fladbuede Indgangsdør til en Vindeltrappe, hvoraf Rester endnu er bevaret. Det kan ikke oplyses, hvorledes Forbindelsen ind til Kirken har været.

I Gavlens østre Hjørne har Murværket staaet med en aaben Fortanding, som viser, at man har villet fortsætte mod Øst. I Tiden omkring Reformationen tilbyggedes da ogsaa et lille Rum, ligeledes af Munkestens. Det har sin Længdeakse i Nord—Syd og dækkes af en samtidig Tøndehvælvning; den fælles Mur mellem de to Rum fik paamuret en Skal paa Østsiden, hvori Rester af to fladbuede Nicher er fundet ved Restaureringen. Nu er en bred Aabning brudt i denne Mur. I den søndre Gavlmur har været en nu omdannet, rundbuet

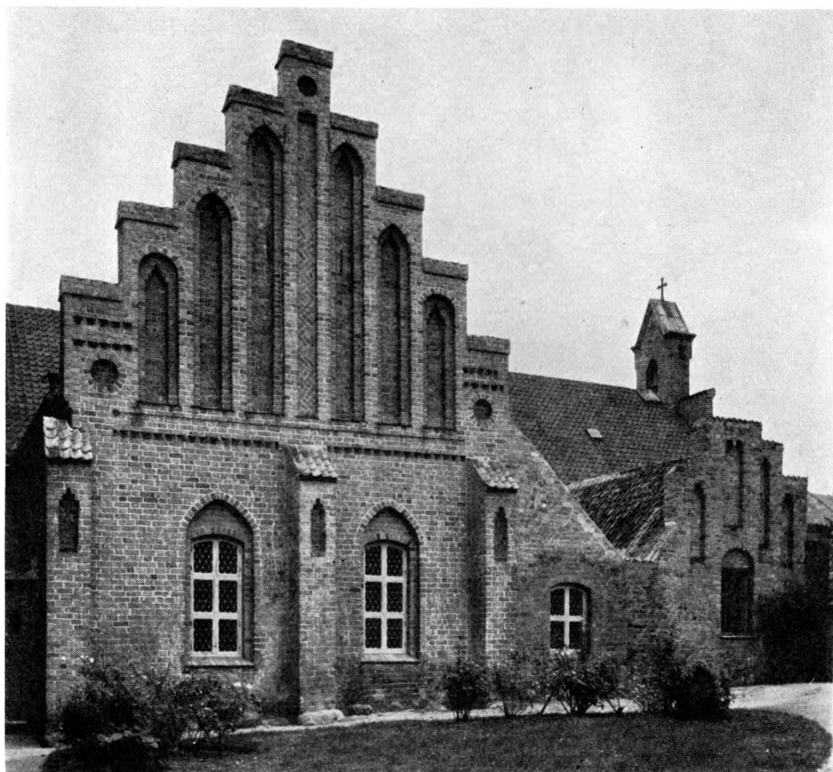

Fig. 3. Slagelse Hospital. Ydre, set fra Syd.

Jonals & Co.

Dør, og skævt over Døren er muret et rundt Felt; Halvtagskraaningen er ikke oprindelig, og Gavlens oprindelige Udseende er uvist. Det samme gælder den oprindelige Forbindelse med Kirken og med det store Rum.

Øst for det tøndehvælvede Rum tilbyggedes endelig o. 1550 eller lidt senere et tredje Hus af Munkesten, men med Stenene lagt i moderne Krydsskifte; det har højere Kampestensfod end de andre. Gavlen har ganske usymmetriske Kamtakker og aftrappede Blændinger, hvorunder et fladrundbuet Vindue. Det Indre er helt fornyet, tildels skalmuret. Rummet bruges nu til Ligkapel og Forstue.

Det kan ikke afgøres, om de tre Bygninger skal opfattes som Tilbygninger til Helligaandskirken, Kapel, Sakristi (det tøndehvælvede Rum) m. v., eller om de er Dele af selve Helligaandshuset.

INVENTAR

Altertavle. Den fortabte Søns Hjemkomst, Maleri af Troels Trier, anskaffet 1933. Det tidligere *Alterbillede*, Kristus med Alterkalk, malet af N. Simonsen, anskaffet 1847, er nu ophængt paa Sydveggen.

Altersølv. Kalk, fra o. 1675, 21,3 cm høj, med sekstunget Fod, fladtrykt Knop med krusede Blade og mellemfaldende Rudefelter, hvori graverede Versaler: Jehsus; under Foden nygraveret: Tilhører Slagelse Hospital. Ingen Stempler. *Disk*, samtidig. Det nuværende Sæt: *Kalk, Disk og Oblatæske* er fra 1853; stemplet: Fischer.

Det øvrige Inventar er nyt, fra 1864.

Fra et *Alterbord* stammer et *Relikviegemme*, med Dækflise, som ved Istand-sættelsen 1935 blev fundet nedlagt i Gulvet i den vestlige Udbygning.

SLAGELSE. FORSVUNDNE KIRKER

VORFRUE KIRKE

I Roskildebispens Jordebog o. 1370 omtales, at den ligesom S. Peder Kirke havde 1 Plovs Land og svarede 2 Mark (sml. S. 219).¹ 1515 nævnes, at Kongen havde Præsentationsret til Kirken.²

Efter Reformationen maa den være bleven nedlagt, thi 1551 gav Kongen Tilladelse til, at Borgmestre og Raadmænd maatte lade nedtage den øde Kirke, som kaldes Vor Frue, og bruge Materialerne til Sognekirkens, Præstegaardens, Skolens og Raadhusets Bygning.³ Paa Resens Kort fra o. 1670 (S. 189) angives »Vor Frue Kirkes Plads« indhegnet af en Mur, paa Hjørnet af Skovsøgade og Fruegade. 1780 spadserede Jens Baggesen⁴ »om ad Lambeks Vænge og betragtede med en betydelig Agtsomhed Rudera af Sl. Frue Kirke Mur«. Ved Markarbejde 1873 bag Fruegade traf man Fundamenter af Munkesten, hvoraf enkelte var forsynede med Ornament, samt et Flise-gulv.⁵ Kirkegaarden forblev i Brug — som Fattigkirkegaard — til 1833 og paa dens Grund blev Borgerskolen opført 1857.⁶

S. JØRGENSGAARD

Hospitalet, for Spedalske, nævnes første Gang i Testamenter fra 1200'erne¹ og kaldes senere: S. Jørgens Gaard eller S. Jørgens Kloster.² 1523 og 1530 siges, at den laa »udenfor Slagelse«.³ 1541 blev den sammenlagt med Hellig-aandshuset⁴, men nævnes endnu 1569.⁵ 1598 omtales⁶ S. Jørgens Kirkegaard »liggende vest for Adelgaden, som løber til Slottet [Antvorskov], nord op til Vithor Skræders Gaard og sønden op til det Stræde, som strækker sig fra Slotsgaden til Bjergbygade«.

KILDER OG HENVISNINGER

Slagelse Hospitalskirke: Litteratur: Otto Holmgaard: Slagelse Helligaandshus og Hospital. Kbh. 1935.

Vor Frue Kirke. ¹ S. R. D. VII, 121. ² Suhms Samlinger I, 1, 128. ³ Kanc. Brevbøger 1551—55, S. 60. ⁴ Pers.hist. Ts. 10. R. I, 241. ⁵ Dagbladet, 24. Jan. 1873.

⁶ P. Severinsen og Chr. Axel Jensen: Slagelse S. Mikkels Kirke. 1932. S. 32. Gunnar Knudsen i Sorø Amts Aarbog V, 1916, S. 12. P. Arnskov: Bogen om Slagelse. 1931. S. 134, 222 ff.

S. Jorgensgaard. Litteratur: Otto Holmgaard: Slagelse Helligaandshus og Hospital. Kbh. 1935. S. 14—17.

¹ Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder. S. 9 (1261), S. 37 (1292). ² Ældste danske Archivregistraturer IV, 260 (1465).

³ Erslev og Mollerup: Frederik I's danske Registranter. 1879. S. 21, 257.

⁴ Erslev og Mollerup: Danske Kancelliregistranter 1535—50. Kbh. 1881—82, S. 160. ⁵ Kanc. Brevbøger 26. April 1569. ⁶ Kanc. Brevbøger 10. April 1598.